

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора,

Мельника Степана Івановича

на дисертаційну роботу Семенова Антона Олеговича
«Оцінювання безпеки розвитку людського капіталу»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап соціально-економічного розвитку характеризується посиленням нестабільності, зростанням глобальних ризиків, воєнними викликами, структурними трансформаціями ринку праці та активною цифровізацією економіки. За таких умов людський капітал набуває статусу ключового стратегічного ресурсу національної економіки, а його якість, відтворення та безпека розвитку визначають довгострокову конкурентоспроможність держави, регіонів і суб'єктів господарювання. Водночас інтенсифікація міграційних процесів, демографічні дисбаланси, нерівномірність доступу до освіти та медичних послуг, зниження інвестиційної активності й загострення соціально-економічних ризиків формують нові загрози безпечному розвитку людського капіталу.

В умовах воєнного та повоєнного періодів проблема безпеки розвитку людського капіталу набуває особливої актуальності. Йдеться не лише про збереження кількісних параметрів трудового потенціалу, а й про забезпечення його якісних характеристик, інноваційної спроможності, адаптивності до структурних змін економіки та здатності до відновлення. Відсутність системного підходу до оцінювання безпеки розвитку людського капіталу ускладнює формування ефективної державної політики, регіональних стратегій та корпоративних механізмів управління людськими ресурсами.

З огляду на вищезазначене, дослідження Семенова А.О., спрямоване на теоретичне обґрунтування та розроблення методичних підходів до оцінювання безпеки розвитку людського капіталу, є вкрай актуальним.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами

Актуальність і затребуваність обраної тематики дослідження

підтверджується її безпосереднім зв'язком із науково-дослідною роботою, що виконується у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця за госпдогвірною науково-дослідною темою «Організаційно-інформаційне забезпечення оцінювання людського капіталу підприємства» (номер державної реєстрації 0125U001312), де автором розроблено підрозділ «Методичні підходи до оцінки людського капіталу працівників»; бюджетно-кафедральних науково-дослідних роботах: «Науково-методичне забезпечення управлінської діяльності в умовах кризового та воєнного стану» (номер державної реєстрації 0122U201259), за якою здобувачем розроблено розділ «Еволюція наукових поглядів на роль людського капіталу в економічній теорії»; «Соціально-економічні аспекти управління персоналом в умовах загроз людського розвитку» (номер державної реєстрації 0123U103881), за якою здобувачем розроблено розділ «Теоретичні аспекти формування та розвитку людського капіталу».

Отже, тематика дисертаційної роботи «Оцінювання безпеки розвитку людського капіталу» є актуальною, характеризується науково-теоретичною та прикладною значущістю й узгоджується з пріоритетними напрямками наукових досліджень, спрямованих на забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку та зміцнення безпекових засад функціонування економіки в сучасних умовах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації. Детальний аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати про належний рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, сформульованих автором. Логіка дослідження є послідовною та методологічно вивіреною: мета, завдання, об'єкт і предмет роботи чітко узгоджені між собою, що забезпечило системність розкриття проблематики оцінювання безпеки розвитку людського капіталу.

Теоретичну основу дисертації становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань теорії людського капіталу, економічної безпеки, соціально-економічного розвитку та управління ризиками. Автором здійснено комплексний аналіз наукових підходів до трактування людського капіталу та безпекових аспектів його розвитку, що дозволило сформулювати цілісну концептуальну базу дослідження та обґрунтувати власні наукові положення.

Достовірність отриманих результатів забезпечена використанням системи взаємодоповнювальних загальнонаукових і спеціальних методів

дослідження. У роботі застосовано методи наукової абстракції, аналізу і синтезу, логічного узагальнення та порівняння – для формування теоретичних положень; системний підхід – для визначення структури безпеки розвитку людського капіталу; економіко-статистичні методи, індексний аналіз, методи групування та інтегрального оцінювання – для побудови інструментарію кількісного вимірювання; графічні та аналітичні методи – для інтерпретації отриманих результатів. Комплексність застосованих методів забезпечує належний рівень наукової аргументованості та внутрішню логічну узгодженість висновків.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні статистичні дані державних органів, матеріали міжнародних організацій, нормативно-правові акти у сфері соціально-економічної політики та розвитку людського потенціалу, що підвищує репрезентативність емпіричних розрахунків та надійність зроблених узагальнень. Аналітичні розрахунки виконано з використанням сучасних програмних засобів обробки даних, що сприяло підвищенню точності отриманих результатів.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації логічно випливають із проведеного аналізу, мають чітке теоретичне підґрунтя та емпіричне підтвердження. Запропоновані автором методичні підходи до оцінювання безпеки розвитку людського капіталу відзначаються системністю, структурною завершеністю та можливістю практичного застосування на макро- та мезорівнях управління.

Сукупність наведених аргументів свідчить про високий ступінь обґрунтованості, достовірності та наукової переконливості положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати, представлені у дисертаційній роботі, містять елементи наукової новизни, що полягають в удосконаленні теоретичних положень та розвитку методичних підходів до оцінювання безпеки розвитку людського капіталу.

Зокрема, удосконалено систему показників безпеки розвитку людського капіталу на регіональному рівні, яка відрізняється раціоналізацією їх кількісного складу без втрати змістовності та адаптацією до умов обмеженої статистичної інформації в періоди соціально-економічної нестабільності. Система доповнена такими індикаторами, як «Рівень соціальної вразливості населення», «Рівень користування послугами Інтернет з метою навчання і

освіти», «Рівень доступу здобувачів до очної форми навчання», «Рівень трудового захисту», що розширює можливості комплексного моніторингу та підвищує чутливість оцінювання до сучасних викликів.

Удосконалено процедуру агрегування первинних показників Індексу безпеки розвитку людського капіталу на основі застосування методу ентропії К. Шеннона. Запропонований підхід, на відміну від традиційних способів визначення ваг, враховує варіативність та інформаційну значущість кожного показника у межах аналізованого періоду, що забезпечує більш об'єктивну інтегральну оцінку в умовах кризових трансформацій. Використання зазначеного методу дозволило не лише визначити загальний рівень безпеки розвитку людського капіталу, а й встановити чинники, що набувають ключового значення у періоди соціально-економічних потрясінь.

Удосконалено організаційне забезпечення процесу оцінювання безпеки розвитку людського капіталу шляхом запровадження координаційних механізмів та впорядкування інформаційних потоків між учасниками цього процесу, що сприяє підвищенню узгодженості управлінських дій та результативності прийняття рішень.

Дістало подальшого розвитку визначення поняття «безпека розвитку людського капіталу», яке трактується як стан динамічної рівноваги процесів самоінвестування та зовнішнього інвестування, спрямованих на збереження і поліпшення здоров'я, особистісних і професійних якостей людини або соціальної групи на різних економічних рівнях, результатом чого є ефективна реалізація людського потенціалу та досягнення гідного рівня життя за мінімізації впливу загроз.

Подальшого розвитку набуло теоретичне обґрунтування критеріїв вибору підходу до оцінювання людського капіталу з урахуванням рівневої диференціації (нано-, мікро-, мезо- та макрорівень), що підвищує релевантність і гнучкість застосування процедур оцінювання безпеки його розвитку.

Розвинено інструментарій аналізу реалізації державної політики у сфері фінансування безпеки розвитку людського капіталу шляхом виокремлення інтервальних меж достатності бюджетного ресурсного забезпечення, що створює підґрунтя для визначення оптимальних обсягів фінансування з урахуванням цілей забезпечення безпеки його розвитку.

Таким чином, результати дисертаційної роботи «Оцінювання безпеки розвитку людського капіталу» Семенова Антона Олеговича містять наукову новизну, характеризуються глибиною змісту та коректністю формулювання пропозицій щодо їх практичного використання.

Теоретична цінність та практична значущість результатів дослідження. Науково-практична цінність отриманих результатів дисертації полягає в розробленні й обґрунтуванні теоретичних і методичних засад оцінювання безпеки розвитку людського капіталу в умовах соціально-економічних потрясінь, що забезпечує можливість їх практичного використання на засадах адаптивності до кризових обмежень та інформаційної невизначеності.

Всі положення наукової новизни доцільно розподілити на дві групи. До першої групи належать науково-теоретичні узагальнення, зокрема уточнення сутності поняття «безпека розвитку людського капіталу» як стану динамічної рівноваги процесів інвестування в людський капітал, що поєднує інвестиційну, відтворювальну та безпекову складові; обґрунтування критеріїв вибору підходів до оцінювання людського капіталу з урахуванням рівневої диференціації; розвиток концептуальних засад формування системи показників Індексу безпеки розвитку людського капіталу. Зазначені положення створюють теоретичне підґрунтя для формування сучасної моделі управління розвитком людського капіталу в умовах нестабільності.

До другої групи положень наукової новизни віднесено результати прикладного характеру, зокрема удосконалення методичного підходу до формування системи показників Індексу безпеки розвитку людського капіталу з урахуванням обмеженості офіційної статистичної інформації; удосконалення процедури агрегування показників на основі методу ентропії К. Шеннона; розроблення організаційного забезпечення оцінювання безпеки розвитку людського капіталу шляхом оптимізації інформаційних потоків і координації взаємодії суб'єктів оцінювання. Запропоновані підходи дозволяють підвищити об'єктивність інтегральної оцінки, своєчасно виявляти ризики деградації людського капіталу та визначати пріоритети управлінських рішень.

Як теоретичну, так і практичну значущість мають розробки здобувача, що пройшли апробацію та впроваджені у діяльність підприємств і організацій. Методичний підхід до оцінювання безпеки розвитку людського капіталу та технологія діагностики його стану із застосуванням інтегрального Індексу впроваджені у діяльність ТОВ «Український науково-дослідний інститут оборонних технологій» (довідка № 2509-01 від 25.09.2025 р.) та ТОВ «Центр знешкодження вибухонебезпечних предметів та рекультивації» (довідка № 38/ак від 01.09.2025 р.).

У освітньому процесі Харківського національного економічного

університету імені Семена Кузнеця практичне застосування результатів дослідження здійснюється під час викладання дисциплін «Стратегічне управління людським капіталом», «Кадрова безпека», «Управління персоналом», «Економіка праці і соціально-трудові відносини», «Соціальна безпека» для підготовки здобувачів першого та другого рівнів вищої освіти за спеціальностями «Економіка» та «Соціальне забезпечення» (довідка № 25/86-07-90 від 18.11.2025 р.), що підтверджує їх прикладну спрямованість та освітню релевантність.

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих наукових працях. Сформульовані у дисертації Семенова А.О. теоретико-методичні положення і практичні рекомендації достатньо повно відображені у публікаціях. Основні результати дослідження висвітлено у 9 наукових працях, із яких 1 стаття у вітчизняному науковому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз, у тому числі Web of Science, 4 статті у наукових фахових виданнях України, що включені до інших міжнародних наукометричних баз даних, 4 публікації у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,08 друк. арк., з яких особисто автору належить 2 друк. арк.

Особистий внесок дисертанта у публікаціях, виконаних у співавторстві, визначено у поданому списку наукових праць. Кількість, якість та обсяг публікацій відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». На підставі цього апробацію результатів дисертаційної роботи Семенова А.О. слід вважати достатньою.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота Семенова А.О. є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Усі наукові положення, теоретичні узагальнення, методичні розробки, висновки та практичні рекомендації, представлені у роботі та винесені на публічний захист, отримані автором особисто в результаті проведених досліджень. Аналіз тексту дисертації свідчить про коректність використання наукових джерел, наявність належних посилань на першоджерела при цитуванні та використанні статистичних даних. Ознак навмисного спотворення результатів дослідження, некоректних запозичень

або порушення норм наукової етики не встановлено. Отже, можна зробити висновок про відсутність у дисертаційній роботі Семенова А.О. порушень академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом високо оцінюючи наукову новизну, теоретичну цінність та прикладну значущість результатів, отриманих Семеновим А.О. у процесі виконання дисертаційної роботи, водночас слід зазначити низку дискусійних положень, окремих недоліків та зауважень, наявних в структурі та змісті дослідження:

1. Позитивно оцінюючи запропонований автором підхід до ідентифікації інтервальних меж достатності державного фінансування безпеки розвитку людського капіталу (с. 101), варто зазначити, що методика їх визначення потребує більшої формалізації. Інтервали обґрунтовано переважно на основі узагальнення міжнародного досвіду, однак недостатньо конкретизовано критерії відбору країн-референтів та алгоритм встановлення саме інтервальних меж. Додаткове розкриття розрахункового механізму або статистичне підтвердження запропонованих орієнтирів посилює їх методичну обґрунтованість.

2. У другому розділі дисертації автором запропоновано методичний підхід до оцінювання безпеки розвитку людського капіталу на основі формування системи показників та їх агрегування за методом ентропії К. Шеннона (с. 106–143), проте відсутня цілісна візуалізація запропонованої процедури у вигляді узагальненої схеми або покрокового алгоритму, що надало б підходу більшої структурної формалізації, спростило б його відтворення іншими дослідниками та підвищило б прикладну зручність використання у практиці управління.

3. Автором сформовано систему показників, що входять до структури Індексу безпеки розвитку людського капіталу (с. 122–123), зокрема запропоновано низку додаткових індикаторів, що розширюють аналітичні можливості оцінювання. Водночас у представленій таблиці показників не конкретизовано джерела статистичної інформації та одиниці виміру окремих індикаторів. Доцільним було б доповнити їх короткою характеристикою (джерело даних, формат подання, спосіб розрахунку), що підвищило б методичну визначеність і відтворюваність запропонованого підходу.

4. У дисертації автор обґрунтовує доцільність цифровізації освіти та впровадження цифрової реабілітації як важливих напрямів підвищення

безпеки розвитку людського капіталу, зокрема через аналіз досвіду Ізраїлю (с. 176–180). Водночас, доцільним було б більш чітко окреслити механізми адаптації зазначених практик до українських умов. Зокрема, варто було б конкретизувати інституційні, фінансові та нормативно-правові передумови впровадження таких рішень, а також визначити можливі обмеження їх реалізації в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

5. Автор у своєму дослідженні переважно зосередив увагу на внутрішніх механізмах забезпечення безпеки розвитку людського капіталу (с. 171–181), тоді як міжнародний вимір підтримки розкрито обмежено. Доцільним було б ширше інтегрувати у дослідження аналіз стратегічних можливостей участі України в міжнародних програмах відновлення та розвитку людського капіталу, зокрема у форматах багаторівневого партнерства, участі у транснаціональних проектах і використання інструментів програмної допомоги міжнародних організацій. Розкриття цього аспекту на рівні стратегічної координації та довгострокового планування дозволило б посилити системність дослідження без дублювання питань фінансування чи механізмів реалізації окремих заходів.

Утім, перераховані зауваження й дискусійні положення не мають суттєвого впливу на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження та не ставлять під сумнів значний внесок автора у вирішення визначеної науково-прикладної задачі.

Загальний висновок до дисертаційної роботи та її відповідність установленим вимогам. Дисертація Семенова А.О. містить анотацію двома мовами (українською та англійською), список опублікованих праць, зміст, вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел до кожного розділу, загальні висновки та додатки. Повний обсяг дисертаційної роботи становить 257 сторінок, зокрема обсяг основного тексту 235 сторінок, 32 таблиці, 14 рисунків, 11 додатків, список використаних джерел включає 207 найменувань.

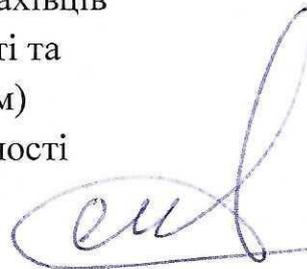
Анотація дисертаційної роботи відображає зміст дослідження, відображає інформацію про методологію дослідження, способи обґрунтування основних положень та ключових ідей роботи. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою у дисертації. Робота виконана державною мовою із дотриманням наукового стилю. Структура дисертаційної роботи вирізняється чіткою упорядкованістю та логічною послідовністю викладу матеріалу, що свідчить про високий рівень опрацювання як

теоретичних, так і прикладних аспектів. Це підтверджується висновками, які узгоджуються з предметом дослідження та відображають досягнуті результати.

За змістом, відповідності спеціальності, оформленням, актуальністю, ґрунтовністю вирішення наукових питань та практичним значенням одержаних результатів дисертація Семенова А.О. на тему «Оцінювання безпеки розвитку людського капіталу» містить низку нових, актуальних, достовірних результатів, що свідчить про комплексність, систематичність та важливе значення для сфери економіки. Дисертація відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, а її автор, Семенов Антон Олегович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор, заступник
декана факультету №2 (з підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності та
правоохоронних інформаційних систем)
з освітньої та науково-дослідної діяльності
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Степан МЕЛЬНИК

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ	
Підпис	<i>Мельник</i>
засвідчую	<i>Мельник</i>
Учений секретар	Н.Я.Рудий
№ 3	2026 р.

